

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 15.12.2004

Číslo: Ročník 14 (2004), Číslo 4

Sekce: Šumné knihovny

Název článku: Jak to bylo na počátku... aneb Sto deset let Knihovny města Hradce Králové

Autor: Jan Pěta

Zdroj: <http://unas.svkhk.cz/clanek.asp?id=464>

Jak to bylo na počátku... aneb Sto deset let Knihovny města Hradce Králové

Jan Pěta

Podle dochovaných úředních zápisů bylo na počátku 100 zlatých jako příspěvek na „obecnou knihovnu“, který byl poprvé zařazen do rozpočtu města v roce 1894. Vzdor tomu, že není po cimrmanovsku zapamatovatelné, je toto datum považováno za rok založení knihovny. Rok 1894 v Hradci Králové byl vůbec plný čilého ruchu, řečeno dobově: město žilo od jara do podzimu hospodářskou a průmyslovou výstavou, dr. František Ulrich byl poprvé zvolen starostou...

Z hlediska skutečného života je ovšem takový historický milník záležitost pomocná, významná zejména pro biflování školního dějepisu. Každým narozeninám předchází prenatální stadium a před ním opět řetěz příčin a následků, ad libitum nebo ad absurdum.

Bezprostřední popud k založení městské veřejné knihovny dal profesor reálky Alois Matuška, který byl v roce 1893 do Hradce Králové přeložen z Hradce Jindřichova. Už v roce 1892 asistoval při založení jindřichohradecké knihovny a do východočeské metropole přenesl své zkušenosti. Pro myšlenku získal městského radního, pozdějšího starostu dr. Františka Ulricha, ten pak návrh prosadil v městské radě.

PhDr. Lia Koudelková ve své práci o dějinách knihovny z roku 1964 soudí, že „vznik nové knihovny nebyl vyvolán živelnou potřebou či nutností, ale spíše z důvodů prestižních. Obyvatelstvo Hradce Králové mělo totiž velmi mnoho příležitostí opatřit si četbu v knihovnách vzdělávacích spolků.“ A těch spolkových knihoven, více či méně přístupných veřejnosti, bylo v 2. polovině 19. století v Hradci Králové požehnaně: Živnostensko-čtenářská jednota (1868), Měšťanská beseda (1872), akademický spolek Dobroslav (1878), vzdělávací spolek Neruda (1896), později studentská Mansardní knihovna. Navíc obce, které jsou dnes součástí města, měly též svoje spolkové knihovny (Kukleny, Nový Hradec Králové aj.).

Opusťme však prehistorii a věnujme se našemu novorozeněti. Sto zlatých na vybudování slušného knihovního fondu nestačilo ani za c.k. monarchie. Je dojemné sledovat tehdejší tisk, který pod hlavičkou „obecná knihovna“ opakovaně vyzýval veřejnost ke sbírce knižních i finančních darů:

„...Kdo by mohl přispěti nějakou knihou, učíš tak a čím více bude dárců, tím rychleji uskuteční se u nás tolik potřebná a veleužitečná knihovna pro lid. Dary přijímá městský koncipista pan JUC. Lud. Domečka v městské kanceláři nebo redakce Ratibora.“ (Ratibor, 1894, č.17.)

„Naděje, již jsme na tomto místě dali výraz, plní se. Sotvaže vešlo do veřejnosti, že

opravdově pomýšlí se na založení velké knihovny pro lid v Hradci Králové, kteráž by byla každému zdarma přístupnou, již našli se četní příznivci, kteří účelu tomu knihy věnovali...“ (Ratibor, 1894, č.18.)

„S potěšením můžeme s veřejností sdělit, že počet věnovaných knih pro zařízení veřejné, všeobecně přístupné knihovny dostoupil 400 čísel, knih to vesměs obsahu vlasteneckého, poučného a ušlechtilé zábavného. Knihy, které by účelu tak vznešenému ještě jiní spanilomyslní dárcové věnovati hodlali, přijímá dále s ochotou redakce tohoto listu a bude je veřejně kvitovati. Kéž by dosavadní horlivost neochabovala...“ (Ratibor, 1894, č.30.)

Hodně to připomíná začátky Národního divadla. A promiňte, neodpustím si ještě jednu roztomilou citaci, téměř aktualitu:

„Nechť se tedy uchopí kruhy mající porozumění pro důležitou věc práce a zdaří se jim; kdo by chtěl čekati, až bude z dotace obecní knihovna pro lid u nás pořízena, musil by čekati dlouho. Obecnou součinností lze tu mnoho vykonati, jí přijdeme jedině a brzy k cíli; nechť tedy ti, kdo stále m l u v í o vzdělání lidu a pro široké uvědomění horují, konají povinnost svoji. Tu jest příležitost k plodné práci!“ (Ratibor, 1894, č.46.)

V roce 1895 bylo ze sbírek a z nákupů shromážděno téměř 700 svazků. Rok na to jmenovala městská rada knihovníkem městského asistenta Karla Paula s honorářem 144 zlatých (vedl knihovnu do roku 1908). Ten se uvolil provozovat knihovnu ve svém soukromém bytě za roční poplatek 180 zlatých.

Když pak první knihovník knihy zpracoval, což spočívalo v tom, že pořídil jejich seznam a do každé vlepil knihovní řád, byla knihovna otevřena pro veřejnost „4. října 1896 v domě čp. 59 za kostelem sv. Ducha, kdy bylo půjčeno 37 osobám 120 knih“, jak píše Ludvík Domečka v Pamětní knize města Hradce Králové 1896/1904 na straně 58. Docela slušný výkon vzhledem k tomu, že celý knihovní fond měl v tu chvíli 834 svazků a půjčovalo se pouze hodinu. Až do roku 1908 dvakrát týdně, ve středu večer v 19-20 hodin, v neděli odpoledne ve 13-14 hodin.

Dr. Koudelková píše: „Přes všechny nedostatky umístění i přes konkurenci knihoven spolkových byla obecní knihovna navštěvována v míře těžko pochopitelné.“ Za necelých pět měsíců od otevření, do konce února následujícího roku, bylo půjčeno 2 133 osobám 5 423 svazků. Obrat fondu tedy činil 6,5 výpůjček na jeden svazek; každý návštěvník si v průměru vypůjčil domů dvě až tři knihy. Tento zájem tedy poněkud zpochybňuje předchozí úsudek o dostatečnosti spolkových knihoven. Nebo to bylo proto, že knihovna byla „zdarma každému přístupná“, jak psali v Ratiboru?

Na samém konci století, v roce 1899, našlo město pro knihovnu nové sídlo - dům čp. 33 na Velkém náměstí, mezi dnešním Novým Adalbertinem a domem U Špuláků, kde zpočátku sdílela společnou místnost s nově založenou Palackého čítárnou; později zde získala další prostory.

Tolik k počátkům. Stručnou historii knihovny a její důležité milníky až do současnosti můžete najít na naší webové stránce <http://www.knihovnahk.cz> (oddíl O knihovně) nebo v brožuře Sto let Okresní knihovny v Hradci Králové. 1894-1994 (mimořádné číslo časopisu KAM vydané u příležitosti stejnojmenné výstavy v Muzeu východních Čech, září-říjen 1994). Podrobněji v již citované publikaci Lia Koudelková-Poláková: Krajská knihovna v Hradci Králové (Hradec Králové, Krajská knihovna 1964. 75 s.).

Nedejte se mýlit různými názvy. Ač zpočátku psána Obecná, později Obecní, po první světové válce Městská veřejná, po roce 1945 Městská ústřední, od roku 1951 Krajská, též Krajská lidová, v letech 1958 až 1960 dokonce sloučena s místní Státní vědeckou knihovnou, od roku 1960 opět samostatná jako Okresní, od roku 1964 znovu Krajská, roku 1975 delimitována na Okresní, od 1. ledna 2003 zpátky v náručí města – stále to byla a je tatáž knihovna. Byť měnila s názvy poslání a působnost, osazenstvo, často též sídlo (do roku

1939).

V této souvislosti bych rád zdůraznil dvě skutečnosti.

1) Trvalé spojení knihovny s městem: Město ji založilo, vedle muzea a divadla patřila k jeho kulturním chloubám a hradeckým občanům slouží dodnes prostřednictvím rozsáhlé sítě půjčoven. Patří k nejnavštěvovanějším kulturním zařízením v Hradci.

2) Trvalé zaměření na region přesahující rámec města: Bylo přítomno už v „prehistorii“ u knihoven spolkových, svůj výraz našlo v činnosti Palackého čítárny začátkem 20. století i v úsilí knihovnické rady za první republiky. Od zřízení doplňovacího oddělení v roce 1932 do dnešních dnů je v působnosti knihovny zahrnut okres Hradec Králové a v různé míře celé východní Čechy. Odpovídá to ostatně roli samotného města v regionu.

Základní kámen Knihovny města Hradce Králové tvoří prozíravé rozhodnutí, obětavost a nadšení našich předků. Nejen magistrátu, nejen prvních knihovníků, ale celé plejády občanů tehdy ještě nevelkého města. Kéž bychom dnes jejich úsilí dostáli! Přeji naší bibliotéce, aby si nejen v roce 2005, ve 111. roce své existence, pomyslné vysvědčení s výročními jedničkami zasloužila. Aby nás čtenáři rádi a hojně navštěvovali, jako tenkrát, když se poprvé otevřela veřejnosti. A samozřejmě aby se též idea nové budovy knihovny, zatím jen ve stavebním záměru a na výkresech architektů, stala brzy skutečností.

P.S.

K letošnímu výročí jsme pro návštěvníky knihovny připravili propagační tašky a novou informační brožuru o našich službách; koncem roku vyjde bibliografie všech publikací, které knihovna ve své historii vydala.

Stručný obraz současnosti knihovny podávají výroční zprávy, dostupné na webové adrese <http://www.knihovnahk.cz> (oddíl O knihovně).